משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר קדשים

רמב"ם על משנה חולין

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה חולין

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-חולין/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 8
משנה ו 8
משנה ז 9
פרק ב 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ד 11
משנה ה 11
משנה ו 12
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה ט 13
משנה י 13
פרק ג 13
משנה א 13
משנה ב 15
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 19
פרק ד 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 20
משנה ד 20
משנה ה 21
משנה ו 21
משנה ז 22
פרק ה 22
משנה א 22
משנה ב 23
משנה ג 24
משנה ד 24
משנה ה 24
פרק ו 24
משנה א 24
משנה ב 25
משנה ג 25
משנה ד 25
משנה ה 25
משנה ו 25
משנה ז 25
פרק ז 26
משנה א 26
משנה ב 26
משנה ג 26
משנה ד 27
משנה ה 27
משנה ו 27
פרק ח 28
משנה א 28
משנה ב 28
משנה ג 28
משנה ד 29
משנה ה 29
משנה ו 29

פרק ט 30
משנה א 30
משנה ב 30
משנה ג 31
משנה ד 31
משנה ה 31
משנה ו 32
משנה ז 32
משנה ח 32
פרק י 32
משנה א 32
משנה ב 33
משנה ג 33
משנה ד 33
פרק יא 34
משנה א 34
משנה ב 34
פרק יב 34
משנה א 34
משנה ב 35
משנה ג 35
משנה ד 35
משנה ה 35

פרק א

משנה א

הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן כו': **שחיטת עובד כוכבים נבלה ומטמאה במשא**: **השוחט בלילה וכן הסומא ששחט כשרה**: **השוחט בשבת וביום הכפורים אע"פ שמתחייב כו'**: ההלכה הזאת נתקשה פירושה על חכמי הגמרא לפי שיש בה ספקות הרבה והוא כי מה שאמר הכל שוחטין מורה על שמותר לכל לשחוט לכתחלה ומה שאמר שחיטתו כשרה מורה ששחיטתן מותרת אם עברו ושחטו אבל לכתחלה לא ומה שאמר גם כן וכולן ששחטו אינו שב על חרש שוטה וקטן בלבד לפי שאילו היתה זאת כוונתו היה לו לומר ואם שחטו ואחרים רואין אותן ואינו שב על מי שנאמר בהם בתחלת הדבור הכל שוחטין ועל חרש שוטה וקטן וזה ג"כ מאשר יקשה לפי שאלו שנאמר בהם שהן שוחטין לכתחלה אינם צריכין אחרים רואין אותן ותירוץ הקושיות האלו כפי מה שנתאמת בגמרא הוא כמו שאבאר עכשיו בקצרה וזה שהשוחט צריך שיהא יודע הדינים שמפסידים השחיטה והן חמשה שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור ועוד יתבארו כולן במקומות מהמסכתא הזאת וצריך עם כל זה להיות מומחה במלאכת השחיטה ומהיר בה כגון ששחט פעמים רבות לפני חכמים ולכשידע [יעב"ץ: סיבות] המפסידות השחיטה אם שמא יארעו בה ואם יהיה מומחה הרי שוחט לכתחלה ומה שנאמר במשנה הזאת הכל שוחטין אם היו יודעין ומומחין אבל אם לא היו מומחין ועברו ושחטו בודקין אותן ושואלים אותן הדינים המפסידין השחיטה אם נמצאו יודעין שחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן לפי שאם עברו ושחטו שחיטתן פסולה ואפילו שאלו אותן ונמצאו יודעין מפסידין השחיטה לפי שאנו אומרים שמא קלקלו בשחיטתן ר"ל יפסידו השחיטה ואפילו הן יודעין מפני שאינן שלמים בדעתן. וכולן ששחטו ר"ל שאין מומחין וכן חרש שוטה וקטן שחיטתן כשרה אם היו אחרים רואין אותן וכל זה אם לא נמצא השוחט שאינו מומחה בשחיטה לשאול אותו אם יודע מפסידי השחיטה אם לאו אבל אם מצינו אותו על שאילתו אנו סומכין לא על אחרים שראו אותו: ודע שסבת היות שחיטת עובד כוכבים נבילה ואפילו היה חכם ואפי' ישראל עומד על גביו מפני שסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים ואשר הביאנו שלא נאמר עליה אסורה בהנאה כמו תקרובת עבודת כוכבים כפי מה שבארנו במסכת ע"ז לפי שהעובדי עבודת כוכבים נחלקים לב' חלקים האחד מהן היודעין לעשות אותה ר"ל להביט אל המזלות הצומחין לצורך מלאכתם להוריד הרוחניות בהן ושאר אותן שטויות שמטנפין השכל כמו שמאמינים בעלי האמונה ההיא וזאת עבודת כוכבים

ממש והחלק השני הן שעובדין לאותן הצורות הידועות כפי מה שלמדו מחכמיהם בלבד וכן הם רוב עובדי כוכבים והחלק הזה האחרון עליו אמרו חכמים הענין בלשון הזה עובדי כוכבים שבחוצה לארץ לאו עובדי כוכבים הם אלא מעשה אבותיהם בידיהם ועל אלו אמר שחיטתן מטמא במשא בלבד ואינו אסור בהנאה: ומה שאמר ומטמאה במשא ואע"פ שהוא ידוע שכל נבלה מטמא במשא לפי שאפילו לרבי יהודה בן בתירא שאומר תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל אומר בשחיטת עובדי כוכבים שהיא במשא בלבד מטמא: ומה שאמר השוחט בלילה רצה לומר באפילה של לילה אבל לאור הנר מותר לשחוט לכתחלה: ודע ששחיטת נשים ועבדים מותר לכתחילה אם הם יודעין ומומחין כמו שזכרנו וכבר נתבאר זה בשלישי מזבחים באמרם השחיטה כשירה בזרים בנשים ובעבדים. ואמר השוחט בשבת אם היה שוגג ולפיכך שחיטתו כשרה ושמא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשירה הואיל ואינו מחלל שבת ואין שחיטתו פסולה אלא אחר גמר שחיטה ואם שחט אח"כ שחיטה שנייה הוא שיהיה אסור. דע שמשיתחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת קודם שישחוט שום דבר מן הושט והגרגרת. ואם תרצה לבאר יותר מזה תאמר בשעת שישחוט קצת הסימנים קודם שיגמור השחיטה הוא מחלל שבת ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול ודע שזה ששחט בשבת בשוגג שאמרו עליו שמותר באכילה אינו נאכל עד מוצאי שבת אבל השוחט לחולה בשבת מותר לאכול ממנו חי בשבת אבל מן המבושל לחולה בשבת אינו מותר לבריא לאכול ממנו אלא למוצאי שבת כמו שנתבאר בשביעית:

משנה ב

השוחט במגל יד בצור ובקנה שחיטתו בשרה: השוחט במגל קציר בדרך הליכתה בית שמאי כו': מגל יד צדו אחת מגל וצדו אחת סכין והצד שהוא סכין הוא שאסור לשחוט בו לכתחלה גזירה שמא ישחוט בצד השני ואם שחט בו שחיטתו כשירה לפי שכשאמר השוחט מורה על מה שעבר אבל לכתחלה לא: ובענין צור וקנה יש בהם דינים חלוקים וזה אם היה צור וקנה שחברם בקרקע [בדיעבד מותרים] או מחוברין בתחלתם ואפילו דיעבד שחיטתו נבילה אבל תלושין מן הקרקע מותר לכתחלה ומה שאמר הכל שוחטין ואפילו ישראל מומר יש בו תנאים ואח"כ תהא שחיטתו כשרה האחד שלא יהא עובד עבודת כוכבים שאמרו מומר לעבודת כוכבים מומר לכל התורה כולה והשני שלא יהא מחלל שבת בפרהסיא לפי שעיקר בידינו ג"כ שהמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו ואינו מין והמינים אצל חכמים הם פריצי ישראל ובאומות העולם קורין לפריציהם בתלמו' ואומר' מיני' גוזאים והם העם שכהה הסכלות עין שכלם

והשחירו התאוות מאור נפשותם וחלקו על הדת ועל הנביאים עליהם השלום בסכלותן ומכזיבין הנביאים במה שאינן יודעים בו מאומה ועוזבין הדתות ונוהגים קלות ראש והכת הזאת היא כת דואג ואחיתופל וגחזי ואלישע אחר והדומה להן ודע שהאיש שהוא מן הכת הזאת שראו אותו עובר על מצוה מן המצות דרך קלות לא שיגיענו באותה מעשה תועלת תאוה הוא והדומים לו אסור לאכול משחיטתו וכן אמרו תנו רבנן שחיטת מין לעבודת כוכבים פיתו פת כותי יינו יין נסך ספריו ספרי קוסמין פירותיו טבלים בניו ממזרין ומתנאי הג' מומר הזה גם כן שמותר לאכול משחיטתו הוא שלא יהא צדוקי או בייתוסי והן שני הכתות שהתחילו להכחיש בדברי הקבלה כמו שבארתי באבות עד ששב האמת אצלם שקר ונתיבי האור חשך ואפלה בארץ נכוחות (יפלו) [צ"ל יעוולו] והם שקורין אותן אנשי דורינו היום מינין בשם מוחלט ואינן מינין על האמת אבל דינם להיות כדין המינין לפי שהם מבוא למינות האמיתי [ר"ל להיות אדוק בעבודת כוכבים]: ודע שמסורת בידינו מרבותינו בקבלת דברים רבים מרבים שזמנינו זה זמן הגלות שאין בו דיני נפשות אין זה אלא בישראל שעבר עבירת מיתה אבל המינים והצדוקים והבייתוסים כפי רוב רעותיהן עונשין אותם שלא יפסידו את ישראל ויאבדו האמונה וכבר יצא מזה הלכה למעשה אנשים הרבה בארצות המערב כולן וגם כן מן המקובל בידינו והמפורסם לעשות על פיו שהאיש עושה עבירה שחייב עליה מיתת ב"ד הואיל ואין אנו יכולין לדון היום דיני נפשות היו מחרימים אותן חרם עולם בספרי תורות אחר שמלקין אותו ואין מתירים אותו לעולם: ואחזור אל כוונתי כשיהיה אדם מישראל נקי מכל אלו ויהיה מומר לעבירה אחת או לעבירות הרבה זולתי אלו כפי הנאותיו ותאוותיו והוא מודה שהוא מורד מותר לאכול משחיטתו: ומה שאמר לעולם שוחטין. ביום ובלילה: ומה שאמר בכל שוחטין. ואפילו בזכוכית והדומה לו: ומה שאמר השינים אם היו שנים מחוברין אבל בשן אחד מותר לשחוט בו וכן בצפורן חתוכה מופרש מן היד מותר לשחוט בו: ומה שאמר בית הלל מכשירין רוצה לומר אינה מטמאה בנבלה אבל באיסור אכילה אין חולק עליו:

משנה ג

השוחט מתוך הטבעת ושייר בה מלא החוט כו': טבעת זו היא הגדולה והוא גוף מחובר מחלקים רבים והושט וקנה הריאה הסמוכה לה ובתוך אותה טבעת יש כמו שני גרגרים מגוף סחוסי וקורין אותה החכמים חיטי ועליהן נצמדות פיקות של גרגרת וצורת החיטין בטבעת כגון זה: OOO וכששוחט בטבעת עצמה למעלה מן החיטין זו היא הגרמה

אבל אם שחט ואפילו בגוף החיטין ונשאר כל שהוא מן החיטים שחיטתו כשירה וזהו פסק ההלכה:

משנה ד

השוחט מן הצדדין שחיטתו כשרה המולק כו': **כשר בתורין פסול בבני יונה כשר בבני יונה כו'**: לפי שזכר סדר המליקה והשחיטה וזכר המחלוקת שבהם כשיש שם שחיטה אין שם מליקה וכשיש שם מליקה לא תהא שחיטה דבר על כל הדברים שנחלקו והנני מגיד לך עיקר כולן ואז תדע שהן חלוקין כמו שאמר עיקר המליקה והשחיטה שלא תהא מליקה אלא בעורף ולא תהא שחיטה אלא בצואר וכן בני יונה חייב שיהיו קטנים לפי שנאמר בני היונה אבל התורים חייב שיהיו גדולים שנאמר תורים ותחלת הציהוב הוא תחלת צבע הנוצה אם היה זה במין היונים כבר יצא מכלל הקטנות ולפיכך אינו מותר ואם היה במין התורים הרי הן לא הגיעו לכלל גדולים כדי שיקראו יונים ולפיכך אינן מותרות:

משנה ו

כשר בפרה פסול בעגלה כשר בעגלה כו': **כשר בכהנים פסול בלוים כשר בלוים כו'**: **טהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות טהור כו'**: **החייב בשקדים המרים פטור במתוקים החייב כו'**: פרה אדומה לא יהא דינה אלא בשחיטה שנאמר ושחט אותה לפניו עגלה ערופה דינה בעריפה שנאמר וערפו שם את העגלה בנחל: והכהנים יפסלו במומין לא ברוב שנים שנאמר כל איש אשר בו וגו' לוים פסלו בשנים לא במומים שנאמר ומבן חמשים שנה ישוב וגו' והתורה הזאת אינה מכלל המצות הנוהגות לדורות כמו שיתבאר לך בספרי במנין המצות ולא נתחייבו בדין זה הלוים אלא בזמן המשכן ומשאיו אבל בשילה ובית עולמים לא יפסל לו במומין ואינו נפסל אלא בקול בלבד ר"ל כשיפסיד קולו ולא יפסל במום אחר כל עיקר והכהן נפסל במום לא בקול ולפיכך בכל זמן ימצא הפרש בין הלוים והכהנים והכשר באלו פסול באלו: ומעיקר קבלתנו שכלי חרס אינו מטמא מגבו מחוץ לכלי אפילו נסמך בו ונגע בו השרץ או זולתו מן המטמאן הוא אינו מטמא מגבו ואם נכנס לאוירו השרץ מבפנים אז נטמא ואפילו לא נגע הדבר הטמא כלל בגופו הואיל ונכנס לאוירו טמא שנאמר וכלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו זהו דין כלי חרס בטומאה אבל שאר הכלים הדבר בם בהפך והוא שאם יפול הדבר הטמא אל אוירם ולא נגע בגופם כל עיקר אינן מטמאין לפי שנאמר בכלי חרס תוכו תוכו של זה ולא תוכו של אחר ואם נגעה בהם הטומאה נטמאו ואפילו נגעה מבחוץ והרמז אל הקבלה שבאה שכל הכלים מטמאין ואפילו מגבן ממה שנאמר וכל כלי פתוח וגו' ובאה

הקבלה גם כן שהכלי הנזכר שם אינו אלא כלי חרס לפי שנאמר פתוח אמר איזהו כלי שטומאה קודמת לפתחו זהו כלי חרס כמו שבארנו ממה שנאמר אל תוכו ומה שנאמר בו אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא הא יש צמיד פתיל עליו טהור וזה בלבד ר"ל כלי חרס שמדבר בו הוא שנא' בו הא יש צמיד פתיל עליו טהור אבל שאר כלים בין שיש צמיד פתיל בין שאין צמיד פתיל טמאין. הנה עולה בידינו שהוא מטמא מגבו ונתבאר ענין ההפרש שבין כלי חרס לשאר כלים אבל כלי עץ אם היו הכלים שנגרו אותן ויש להן צורת כלים אלא שחסר יפויין כגון הגרידה וחליקה והחדוד וחתוך קצוות החתיכות ולשום בהן בית יד אם לאותן כלים בית יד הם גולמי כלי עץ ומקבלין טומאה וכבר בארנו בפירושנו לאבות שגולם הוא חומר הדבר והן קורין להיולי כשאין לו צורה שלימה גולם ואלו גולמי כלי עץ אין מקבלין טומאה כמו שזכרנו אבל פשוטי כלי עץ כגון הכסאות ולוחי הכתיבה והדומה להן מן הכלים שאין להן בית קיבול לקבל בו שום דבר נגר אינן מקבלין טומאה מדאורייתא. והדבר בכלי מתכות להפך והוא שגולמי כלי מתכות כמו כלי הזהב והכסף והנחשת והדומה להן שלא שלמה מלאכתן טהורין רוצה לומר שאינן מטמאין ופשוטי כלי מתכות כמו סייפין והשפוד והדומה להן מקבלין טומאה ודע שאין כוונה בכאן לדבר על משפטי הטומאה והטהרה ולא זכרתי לך מעקרי אלו הדברים אלא שיעור שיתבאר ההפרש שנתכוין לזכור בכאן אבל תשלום הדבור בכל מין מאלו הכלים איך יטמא ובאיזה דבר יטמא ואיך לא יטמא ואיזו מן הטומאות אין מטמאין ואיזו מהן דאורייתא ואיזו מהם מדרבנן עוד יתבאר כל זה בסדר טהרות כראוי לגמרי כל מין במקומו: וכבר ביארנו במסכת מעשרות שהדברים שחייבים במעשרות אינן חייבים בכך עד שיהא ראויין לאכילה אבל אם עדיין הם פגין לא והשקדים המרים כשהן קטנים קודם בישולן הן ראויין לאכילה לפי שאינן מרין עד שיתבשלו ולפיכך חייבין במעשר כשהן פגין וכשנגמרים אינן חייבים במעשר והשקדים המתוקים בהפך לפי שכשהן פגין אינן ראויין לאכילה ואינן חייבין במעשר ואם נתבשלו והגיעו לעונות המעשרות חייבין במעשר:

משנה ז

התמד עד שלא החמיץ אינו ניקח בכסף מעשר כו': **כל מקום שיש מיאון אין חליצה וכל מקום כו'**: **כל מקום שיש תקיעה אין הבדלה וכל מקום שיש כו'**: לפעמים נותנים מים על שמרי היין ועל זגי הענבים ומרככין ומצבעים אותן המים והם צבועים אבל אין בהם טעם יין ואותן הוא הנקרא תמד וכשיתקיים שם זמן ארוך לפעמים הוא מחמיץ ולפיכך קודם שיהיה חומץ הרי הוא חשוב כמים ועל כן אין לוקחים אותו ממעות

מעשר שני לפי שהכל נלקח ממעות מעשר שני חוץ מן המים ומן המלח וכבר נתבאר זה במקומו ולפיכך גם כן יפסול את המקוה בשלשת לוגין לפי שהם מים שאובים כמו שזכרנו בתחלת עדיות וכמו שיתבאר במסכת מקואות וכשהחמיץ היה מאכל כשאר המאכלים והמשקין ואז לוקחים אותו בכסף מעשר ולא יפסול את המקוה בשלשת לוגין אלא בשינוי מראה כמו שיתבאר במקומו: וקלבון הוא חצי מעה כסף שנותנים על השקל ואז מקבלים אותו על שני בני אדם לפי שכל אחד חייב במחצית השקל ואלו החצאין הן נמכרים במהרה יותר מהשקלים עצמן מפני הענין הזה ולפיכך שני אחים קודם שיחלקו נכסי אביהם והשותפים בשעת השותפות אם נתנו שקל בשביל שניהן יחד מקבלים מהן ואינן חייבים בקלבון וחייבין במעשר בהמה וכשחולקים הנכסים יהיו לקוחות זה מזה והלוקח אינו חייב במעשר בהמה כמו שיתבאר בסוף בכורות והן חייבין בקלבון הואיל ואין שותפות ביניהן וכבר זכרנו פירוש ההלכה הזאת בתחלת שקלים וביארנו שפעמים שהנקבה נקראת קטנה עד שתביא שתי שערות (ע"מ שתהא) [אע"פ שהיא] בת י"ב שנה ויום אחד וכשמביאה שתי שערות והגיעה לשנים האלה נקראת נערה עד ששה חדשים ואח"כ בוגרת ורבי (יהודה) [מאיר] אומר שהבא על הקטנה אינו חייב קנס אבל הבא על הנערה חייב קנס וחכמים אומרים אחת קטנה ואחת נערה יש להן קנס והכל מודים שהקטנה יש לה מכר והנערה אין לה מכר ואין אביה יכול למוכרה ולפיכך מה שאמרו כל מקום שיש מכר אין קנס וכו' הוא דעת ר"מ ואין הלכה כמו שביארנו בשילהי [פ"ג] מכתובות וכבר שמעת ממני פעמים רבות שפסק ההלכה הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות ואינה חולצת עד שתביא שתי שערות והנה נתבאר ההפרש שיש בין שני הענינים: ונתבאר בסוף סוכה שכל ערב שבת היו תוקעים במקדש שלש תקיעות להבדיל בין קדש לחול ואין עושין כן במוצאי שבת שאין שם צד לעשות זה. והבדלה על הכוס אינה חיוב מיו"ט לשבת לפי שלא יצאו מקודש לחול וביאור הענין שהתקיעות הם הערה על הכנסת הקודש וההבדלה הוא הערה על יציאת הקודש ואין הלכה כרבי דוסא:

פרק ב

משנה א

השוחט אחד בעוף ושנים בבהמה שחיטתו כו': מה שאמר השוחט שהוא מורה על דיעבד אינו מורה אלא על מה שאמר אחד בעוף לפי שלכתחלה חייב שיתכוין לשחוט השני סימנים לגמרי ואפילו בעוף. ווריד הם שני גידים דופקים בצואר על שני צידי קנה

הריאה ומה ששנה לומר רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה אע"פ שכבר אמר ורובו של אחד כמוהו לפי שדבריו היה בשחיטת חולין ומה שאמר שנית הוא בשחיטת קדשים ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ב

השוחט שני ראשין כאחד שחיטתו כשרה בו': אחד מלמעלן ואחד מלמטן שיהא זה אוחז בקצה הסכין והשני אוחז בקצה השני ומה שאמר מלא צואר אמרו מלא צואר חוץ לצואר וכל זמן שלא הוליך ולא הביא אלא ששחט כחותך קשואים זו היא הנקרא דרסה:

משנה ג

התיז את הראש בבת אחת פסולה היה שוחט כו': אחד מלמעלן ואחד מלמטן שיהא זה אוחז בקצה הסכין והשני אוחז בקצה השני ומה שאמר מלא צואר אמרו מלא צואר חוץ לצואר וכל זמן שלא הוליך ולא הביא אלא ששחט כחותך קשואים זו היא הנקרא דרסה: **נפלה סכין ושחטה אע"פ ששחטה כדרכה כו**': **נפלה סכין והגביהה נפלו כליו והגביהן כו**': זה ענין השהייה הנזכרת למעלה השחיז את הסכין ועף פירושו שאם העביר הסכין מעל הצואר הנשחט ונסתלק קודם שיגמר השחיטה: וכדי שחיטה אחרת הוא כדי שיגביה הבהמה וירביצנה וישחוט ואפילו היה הנשחט עוף ואמר כדי שחיטת בהמה דקה ואפילו לעוף ומה שאמר כדי ביקור טבח לחכם ר"ל כדי שיעור בדיקת השחיטה לדעת אם נשחט השיעור שחייב או לא ואין הלכה כר"ש:

משנה ד

שחט את הוושט ופשט את הגרגרת או פסק את כו': אלו והדומה להם ענין חלדה שזכרנו והוא שאם יהיה הסכין חלוד בשעת שחיטת השיעור שחייב לשחוט בין שהיה חלוד תחת בגד או תחת צמר הבהמה או תחת העור וכל כיוצא בזה אסור אלא א"כ היה הסכין כולו מגולה בשעת השחיטה ואין אנו צריכין לבאר שכלל רבי ישבב אמת לפי שר"ע שחלק עליו כבר הודה לו:

משנה ה

השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם כו': ההלכה הזאת בנויה על יסודות רבים והם שהאוכלין כולן שהבשר הוא מכללן אינן מטמאין [אלא] אחר הכשר וההכשר הוא שיפול מהשבעה משקין שהדם מכללם על אותו הדבר המוכשר ועוד יתבאר זה במכשירין ויש בדברים הטמאים המטמאים הידים בלבד ואינם מטמאים כל הגוף כגון מי שהכניס ידו לבית המנוגע או לאויר תנור טמא וזולתן כמה שיתבאר במקומות (מזבחים) [מזבים] וידים וכשהידים מטמאות באיזה צד שיהיה מתשע טומאות ידים

אז יהיו שניות לעולם ר"ל במקום שני לטומאה וכשיגיעו אותן הידים הטמאות באוכל מוכשר ישוב שלישי כמו שזכרנו כבר קצת מזה בתחלת פסחים ואין משגיחין על שלישי בחולין בשום צד וענין כמו שיתבאר במס' טהרות ואין זה ענין בבהמות קדשים לפי שכבר ביארנו בסוף עדיות שדם קדשים לא יכשיר (צ"ל מוסב) מוסף על היות הדם הכרחי בקרבנות ולפיכך אין דבריו בכאן אלא בחולין שנעשו על טהרת הקדש ועוד יתבארו כל אלו שרשי הדברים וענפיהם לגמרי וכל עיקר מהן במקומו מסדר טהרות ואין הלכה כר"ש:

משנה ו

השוחט את המסוכנת רבן שמעון בן גמליאל כו': המסוכנת היא הנוטה למות ושיעור ענין זה כמו שאמרנו כל שמעמידים אותה ואינה עומדת. ופירוש פרכוס שהיא מפרכסת. וזינקה גזור מן יזנק מן הבשן הוא הקול הנשמע בנשימת בני אדם בשעת הנשימה קורין אותו הדבר בערב וגוש"ט וכן שמו. ומה שאמר כתלים מלאים דם ר"ל צואר הנשחט והוא מה שאמר כתלי בית השחיטה שנינו ומ"ש שפשטה ידה ולא החזירה פסולה דוקא ידה אבל אם פשטה רגלה אע"פ שלא החזירה או שכפפה רגלה בלבד כשירה ובבהמה גסה אין הפרש בין יד בין רגל פשטה ולא החזירה או החזירה ולא פשטה וזהו פסק ההלכה:

משנה ז

השוחט לעובד כוכבים כשרה ורבי אליעזר כו': דעת רבי אליעזר שהבעלים מפגלין בקדשים וגמרינן חוץ מבפנים ורבי יוסי דעתו כמו שאמרה המשנה שהעובד הוא המפגל והלכה כרבי יוסי:

משנה ח

השוחט לשם הרים לשם גבעות לשם ימים לשם כו': מה שאמר שחיטתו פסולה מורה שהנשחט מותר בהנאה ע"מ שיכוין לאותו הנהר או לאותו ההר וזולתן אבל אם שחט לרוחות או לכוכב על דעת שאותו ההר הוא תחת ממשלתו או לדבר מן הדברים העליונים שכחותם מגיעים לאלו הדברים לפי דעתן ועושין בהן רושם כמו שמאמינים בעלי הצלמים הנקראים בערבי טלאס"ם הרי אותו הנשחט תקרובת עבודת כוכבים והוא זבחי מתים ואסור בהנאה. אמרו בגמרא כשמקשין על ההלכה הזאת ורמינהי השוחט לשם הרים לשם גבעות לשם נהרות לשם מדברות לשם חמה ולבנה כוכבים ומזלות לשם מיכאל השר הגדול לשם שלשול קטן [שבים] הרי אלו זבחי מתים והשוו אלו שני המאמרות הא דאמר להר והא דאמר לגדא דהר ופירוש גדא דהר המזל והגד וכן אמרו בפירוש בגד אתא גדא דביתא רוצה לומר מזל הבית והצלחתו ומן הענין הזה העורכים

לגד שלחן רוצה לומר שהן מקריבים לכוכבים ומזלם כדי שיצליח המזל והנה נתבאר מה שאמרנו:

משנה ט

אין שוחטין לא לתוך ימים ולא לתוך נהרות ולא כו': מה שחייב שלא לשחוט על המים כדי שלא ידמה שהוא עובד ליסוד הימים ושהוא מקריב זה לכח הגלגל המנהיג ליסוד המים כפי דעת המאמינים בכך והוא מה שאמרו דאמרי לשרא דימא רוצה לומר לכחות העליונות המנהיגות אותן הדברים כפי דעתו ולפיכך הוצרכו למה שזכרנו בהלכה שלפני זו שהתרנו לשחוט בתוך המים המכונסין במקום קטן או ע"מ שיהיו עכורים או צבועין שאין נראין בהן הצורות כדי שלא יאמרו לאותה צורה עובד רוצה לומר לכח השולט בצורות כמו שאומרים קצת כת המשנים והם שמאמינים שיש שם שתי רשויות והנותן החומר אינו נותן הצורה:

משנה י

השוחט לשם עולה לשם זבחים לשם אשם תלוי כו': זה שנראה מן המשנה הזאת שאשם תלוי נקרא נדבה הוא דעת רבי אליעזר כמו שיתבאר באחרון מכריתות וסמכו ג"כ הפסח כדבר הנדר והנדב הואיל והפרשתו כל השנה ומה שאמר זה הכלל כל דבר לאתויי עולת נזיר שאם שחט לשמה שחיטתה פסולה לפי שהנזירות נדר הוא: ומה שאמר שאינו נדר ונדבה לאתויי עולת יולדת כגון שישחוט אותה ויאמר הרי זו עולת יולדת של אשה פלונית ואותה אשה אינה חייבת קרבן לידה בשום צד וענין ויעלה על הדעת כי מה שאמר זה אינו אלא נדבה הואיל ואין האשה הזאת מחוייבת עולה ויהיה הנשחט פסול לפיכך הודיעו שהוא כשר לפי שאנו יכולים לומר שמא הפילה שהיא חייבת קרבן ואי אפשר לאדם להתנדב חובה ולפיכך שחיטתו כשרה שהמפלת אין לה קול ולפיכך אין אנו יכולים לומר אם איתא דהפילה קלא אית ליה:

פרק ג

משנה א

אלו טרפות בבהמה נקובת הוושט ופסוקת כו': ושט יש לו שני קרומים אם נקב אחד מהן בלבד כשרה אם ניקבו שניהן ואפילו במשהו ואפילו היה נקב הקרום הזה שלא כנגד נקב הקרום האחר הרי זו טרפה: וגרגרת היא קנה הריאה אם נפסק רוב גבהה ברוחב היא טרפה: ויש למוח שני קרומים אחד מהן דבוק לעצם הגולגולת אם נקב אותו קרום והשני הסמוך למוח קיים כשרה ואם נקב התחתון הסמוך למוח ואפילו העליון

קיים טרפה ואע"פ שלא נקב העצם: ויש ללב שני חללים האחד גדול מחבירו והגדול לצד שמאל בעל החיים כשניקב גוף הלב והגיע לאותו חלל הימין או השמאל טרפה ואפילו היה הנקב קטן כל שהוא וגם אם נקב בגוף הסחוס שיש בראש הלב שהוא כמין ביב ונקרא קנה הלב הרי זו טרפה: ושדרה היא חוליות השדרה וחוט שלה הוא החבל היורד מן המוח ויש לו קרום מקיף אותו וכשיפסק רוב גבהו של קרום זה לרחבה טרפה: וכשישתייר מן הכבד כזית במקום כיס מרה וכזית במקום העורק הגדול הצומח מן הכבד שממנו יפרדו הווורידים בכל הגוף הרי היא מותרת ואם נשתייר פחות או נשתייר שלא באלו השני מקומות טרפה: ויש על הריאה שני קרומים בתכלית הדקות אם נקב אחד מהן כשרה ואם נקבו שניהם והגיע הנקב לגוף הריאה טרפה אע"פ שהנקב קטן כל שהוא וכן קנה הריאה וכל מה שהוא ממנו בין שני חלקי הריאה בשעת נפיחתה דינם כדין הריאה ואם נקב במשהו טרפה. ואם חסר מגוף הריאה כ"ש טרפה (צ"ל גם אם) אם נפחה ולא יצא ממנה הרוח וענין החסרון הוא שאזני הריאה שלשה מן הימין ושנים משמאל ואם חסר מהם הרי היא טרפה: וסמפונות הרי הן קני הריאה והם הגופים הנבוכים הסחוסיים העוברים בגוף הריאה ודע שאם נקב סמפון מהן ומגיע לחבירו הרי הוא טרפה. ומרה כיס המרה. ודקין המעים. וכרס הפנימי הידוע: רוב החיצונה רוצה לומר רוב הכרס החיצונה והוא מה שתחת העור כשנקרע יצא הכרס ושיעור קריעה זו כמו שאמרו כל שנקרע בה טפח ולא היה רובה זו היא ששנינו ובקטנה רובה [וכו'] [אולי צ"ל ואם נפסק ממנה עגולה כשיעור סלע או יותר] הרי ידעת שלעולם הוא טפח או פחות מטפח ואם נפסק ממנה עגולה כשיעור סלע או יותר הרי היא טרפה ועגיל הסלע הוא כמו הדק שיהיה בסלעים והגדול שבדינרים המצריים בקרוב. והמסס היא האבר שהוא כדמות רמון ובתוכו קרומים והן מלאים מן הזבלים: ובית הכוסות הוא הקנה שבכרס כדמות כיס ויש בו גומות גדולות וצורתו מפורסמת אצל הטבחים. ודע שאלו הנקובות כולן הן במשהו: נפלה מן הגג זו מכלל הטרפות רוצה לומר נפולה ויש לה תנאים ודינים והן שאם נפלה ואחר נפילתה הלכה מותר לשחוט אותה מיד ואין צריך שום דבר אחר אבל אם אינה יכולה ללכת רק היא עומדת מותר לשחוט אותה וצריך בדיקה ואם לא עמדה משהין אותה מעת לעת עשרים וארבע שעות ואז שוחטים אותה וצריך ג"כ בדיקה והבדיקה הזאת בכל הבטן ובחזה מבפנים ואם נמצא בה שום דבר מאלו הטרפות או נמצא אבר מאברים הללו רצוץ ומרוסק הרי היא טרפה אע"פ שלא אירע בה נקב ולא פסוק ולא שבר אלא רצוץ שריסוק איברים מכלל הטרפות ע"מ שאירע מחמת הנפילה. ובית הרחם אין משגיחין על ריסוקו וריצוצו וכן הסימנים אינם צריכים

בדיקה: וכבר ידעת שהצלעות בבהמה אחת עשר מכל צד ולפיכך יהיו רוב צלעותיה ששה מכאן וששה מכאן או הצד האחד כולו וצלע אחד מהצד השני ע"מ שתהא שבירתן במחצית הסמוך לחליות ובצלעות שיש בהן מוח והוא שאמר ובצלעות גדולות שיש בהן מוח אבל אם נשברו רוב צלעותיה והיו צלעות גדולות שיש בהן מוח מן המיעוט שלא נשבר אינה טריפה: ודרוסה היא שדרסה אותה אחד מן החיות הטורפת בידיה בלבד לא ברגלים ע"מ שתכניס צפרניה בבשרה לפיכך צריכה בדיקה מבפנים אם נמצא בשרה שנשתנה כבר סמוך לבני מעיים הרי זו אסורה ודע שהזאב ומי שלמעלה ממנו עושה בהמה דקה וגדולה במינה דרוסה וגדיים וטלאין אפילו משלמטה מן הזאב כגון החתול והנמיה כשדורסין אותם עושין אותם דרוסות וצריכות בדיקה: ומה שאמר זה הכלל כדי שיכלול עם כל אלו הטרפות שמוטת הירך ושנתעפשה הכוליא שלה עד שנפסק הלובן שבכוליא מבפנים ושניקב הטחול שלה ע"מ שינקב במקום העבה ממנו ויכנס הנקב בגופו עד שלא ישתייר ממנו אלא פחות משיעור עובי הדינר אבל אם נשתייר ממנו שיעור עובי הדינר ולא הגיע בו הנקב הרי היא כשרה. וכן אם נדלדלו רוב הסימנים וזהו אינו העיקור. וכן אם נעקרה צלע מעיקרה רוצה לומר שתסור חולייתה מתוך חוליות השדרה הרי זו טרפה. וכן אם נתרצצה גלגולת הראש אע"פ שאין שם נקב בקרום ע"מ שיתרצץ רובה. וכן בשר החופה את רוב הכרס אם נקרע כמו שזכרנו ואחרים מלבד אלו הטרפות שיתבארו כמו חתוכת הרגלים והגלודה וזולתן ממה שמנו אותן הכל בכלל במה שאמרו זה הכלל ואין הלכה כר"ש והלכה כרבי יהודה:

משנה ב

ואלו כשרות בבהמה ניקבה הגרגרת או כו': אם ניקבה הגרגרת נקבים מפולשים אבל לא חסר מגופה שום דבר כמו שנוקב במחט בעור כל אותן נקבים מצטרפים אם יש בכולן שיעור רוב הגרגרת טרפה ואם יש באותן הנקבים חסרון או אם חסר ממנה רצועות ארוכות רואים אם עולה כלל השבירה מה שחסר מגופה יותר מכאיסר טרפה ואם היא כאיסר מצומצם או פחות כשרה ואם נסדקה לארכה ולא חסר מגופה כלום אפילו לא נשתייר אלא משהו למעלה ומשהו למטה כשרה והבן במאמרי משהו למטה שכוונתי לומר שיהא אותו משהו מוסיף על המקום מן הגרגרת שדינו כדין הריאה כמו שזכרנו: ומה שאמרו נפחתה הגלגלת היא שנסדקה ולא נתרצצה וכבר זכרנו פעמים ששיעור האיסר משקל ארבעה גרגרי שעורים ועביו כראוי וצורתו עגולה: ומה שאמר בכבד נשתייר ממנה כבר אמרנו איזה שיעור ישתייר ממנה ובאיזה מקום ואז תהיה כשרה. ומה שאמר נטלו הכליות שנעדרו בבת אחת וכן אם לא נמצאת אלא כוליא א' או נמצאו

ג' כליות הרי היא כשרה ואם נמצאת אותה האחת או כל א' מהב' פחותה מאד קטנה מגרגיר הפול בצאן ובעזים או פחותה מגרגיר הענב בבקר טריפה אע"פ שלא נמצאו כל עיקר היתה כשירה ונקב הכוליא אין שואלין עליו ואם נמצאת בה מוגלא טרפה ואם נמצאו בה מים צלולים ואינם סרוחים הרי היא כשרה: והאם הוא הרחם: וחרותה בידי שמים המפחדת מהדברים הטבעיים כגון שתראה ברק או ששמעה רעם או אירע לה חולי שיוליד לה פחד עד שתייבש ריאתה כשירה אבל אם הפחיד אותה אדם או ראתה בהמה ששוחטין אותה ופחדה עד שהגיע לפרק הזה טרפה וידוע סבת הפחד כמו שאני אומר וזה שימלאו כלי חרס שוע באבר לבן מים קרים ונותנין שם הריאה אם היה בימות החמה ואם היה בימות הגשמים יהא הכלי אדום העין וממלאין אותו מים חמים ונותנים שם הריאה ומשהין אותה שם עשרים וארבע שעות אם חזרה לענינה הטבעי הרי היא בידי שמים וכשירה ואם לאו הרי היא בידי אדם וטרפה וסבת מה שהתנו שיהא הכלי לבן או אדום מה שאומר והוא שלהכלי חרס שלהן באותו הזמן כפי אותן המלאכות המפורסמות באותו הזמן היה הלבן מזיע והאדום אינו מזיע וידוע שהכלי שהוא מזיע מתקררים בו המים ולפי שהוא צריך אל מים קרים בימות החמה התנה שיהא הכלי לבן מזיע וזו היא נקודה פליאה ודע אותה לך: והואיל וזכרנו ענין יובש הריאה נדבר בגוונים דע שהריאה השחורה היא כעין הדיו. והאדומה כעין הבשר וצורתו: והירוקה כעין כרכום חריע הנקרא עצפור או כעין חלמון ביצה: והכרתי כעין כשותא והוא עשב הצומח בין החטים וכל אלו החמשה גוונים טרפותם במשהו: והתכלת כעין הכחול האדום והכרתן כעין של כרתי או הירוק בתכלית כמו פני האדם החולה הרי הוא כשירה ואפילו היה על פני כולה ואינה טריפה באלו הגוונים אלא אחר נפיחה והמירוס בידים אם עמד הגונא כעין האיסור אסור. וגלודה היא שנפשטה עורה כולו מעליה וכל זמן שישתייר מן העור רחב סלע לאורך שלשלת השדרה כולו עד שיהיו כל החוליות מכוסין הרי זו כשירה ואם יהיה כל העור במקומו ונפשט ממנו רחב סלע על פני כל השדרה האי זו אסורה הנה נתבאר לך מה שפרשנו שהלכה כרבן גמליאל ואין הלכה כר"מ:

משנה ג

ואלו טרפות בעוף נקובת הוושט ופסוקת כו': נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת כפי מה שהקדמנו בבהמה וכפי אותן התנאים עצמו: וחולדה היא חיה כמין עכבר כ"ש מי שהוא גדול ממנה ומה שהוא אומר שהיא עושה אותה טרפה רוצה לומר שניקב קרום המוח שלה ויודע זה שיכניס אצבעו לתוך פי העוף וידחוק אותו למעלה אם הדם מבצבץ או יוצא מן המוח טריפה: וקרקבן ענינו ידוע ויש בתוכו כיס מקיף על המאכל הבא אליו

וזה הנקב צריך שיהא עובר בבשרו ובכיס שבתוכו זה כנגד זה עד שיגיע הנקב למאכל שבתוכו: ופירוש נחמרו נשרפו וכן אמרו במחוייב שרפה וחומרת את בני מעיו ודע שאין אנו משגיחין בשינוי מראות האברים הפנימיים מן העוף המשתנה מן האדמימות על הירקות זולתי בלב ובכבד ובקורקבן בלבד לפי שאלו השלשה אברים מראיהם הטבעי באלו העופות הנמצאים אצלנו כתרנגולים ותורים ובני יונה והקורא אדומים ואם נמצא מהן ירוק או כרתן שום דבר ראוי לשלוק אותו מעט אם עמד בעינו ירוק או כרתן. הרי זו טרפה ואסורה באכילה ע"מ שאותו העוף הוא שנפל לאש כי מה שאמר נפלה לאור ר"ל כי מתנאי הטרפה שתפול לאור וישתנו מראיה כמו שאמרו נפלה מן הגג שמתנאיה שהפילה בכח ואחזור להשלים המאמר על העוף שאם היה העוף מעופות המים המותרים שיש להן אחד מאלו האברים בטבע כעין כרתי או כעין ירוק ועל הרוב יהיה זה בקרקבן ואם נמצא אותו האבר שטבעו להיות ירוק או כרתן. אדום טריפה ולפי שדינו כדין בני מעיים משאר העופות שמראיהן הטבעי להיותן ירוקים ונמצאו אדומים טרפה לפי שכל זמן שישוב האדום ירוק או הירוק אדום מחמת האור טרפה ואחר שליקה כמו שזכרנו אלא שהאדום הטבעי כל זמן שישוב ירוק טריפה ואפי' ששב ירוק אחר השליקה וכבר ידעת שמראות אלו הם במשהו כמו שהנקב במשהו: ומה שאמר במפרכסת הזאת שהיא כשרה ע"מ שתבדק אחר השחיטה כמו שאנו עושים בבהמה ואם נמצא בהן דבר אוסר טרפה לפי שהעיקר האמתי כל מה שהוא טרפה בבהמה כמותו בעוף טרפה ומוסיף על העוף תוספת כמו שאתה רואה:

משנה ד

ואלו כשרות בעוף ניקבה הגרגרת או שנסדקה כו': דין הנקב שאין בו חסרון או סדיקת הקנה לאורך בעוף הוא כמו בבהמה אבל נקב שיש בו חסרון אם יש בתשבורת כל מה שחסר בגופו כנגד תשבורת רוב חלל הקנה מאותו העוף טריפה ואם היה כנגד חצי תשבורת הקנה או פחות הרי היא כשרה: וזפק ידוע והוא לעוף במקום האסטומכא לאדם והוושט סמוך לו וכל הנמשך מעל הזפק בשעה שמושך העוף צוארו דינו כדין הוושט רוצה לומר שאם נקב במשהו טרפה וזולתם מחלקי הזפק אין שואלין על נקב שבו: ומה שאמרו יצאו בני מעיה כשרה ע"מ שלא ישתנה סדרן רוצה לומר שלא יהפכו בידים ולא נתקנו שכל זמן שעושה כן הרי היא טרפה לפי שאי אפשר חזרתן. והעיקר בשבורת רגל העוף מה שאומר לך והוא שכל אחד מרגלי העוף מחוברים משלשה פרקים מלבד הכף שהוא עומד עליו שהוא מחובר מפרקים רבים אם ישבר הפרק המחובר שסמוך לגוף מן הירך ונראה השבר ונפשט ממנו הבשר טרפה ואם נשתבר והבשר חופה את השבר

עד שמתנענע העצם והוא שבור ואינו נראה כשרה וכן אם נראה קצת העצם השבור והיה הבשר חופה רובו. אבל שני הפרקים הסמוכים לפרק הזה אין משגיחין בהם לשבר בשום פנים ואפילו נראה העצם כשרה שעליהן הוא אומר נשברו רגליה נשתברו אגפיה בכלל הכשרות וכן אם נשמט הירך מן הגוף רוצה לומר בעוף הוא כשר אבל אם נשמט פרק הכנף הסמוך לגוף חייב לבדוק ריאתו אם נמצא נקובה טריפה ואם נמצאת שלימה מותרת: ודע שרגל העוף שיש בו קשקשים רוצה לומר בקנה של רגל שאותן קשקשין דומין לקשקשי הדג יש על אותו קנה גופים סחוסיים רבים והן קנקנים מקיפין אצל הרגל כאילו הן חזקים וכל קצותן מדובקים אל דמות גרגיר הענב בכף העוף וקורין ג"כ לאותן הגופין גידים ולאותו הגרגיר שבו הן מתקבצים צומת הגידים וכשנחתכו ב' רגלי העוף במקומות שבהן אלו הגידים ויחתכו אלו הגידין או רוב אחד ואחד או נחתך אפילו אחד מהן כולו הרי היא טריפה ואם נחתך למטה מצומת הגידים ולא נגע בצומת הגידים כשרה וכן אפילו נחתך למעלה הרגל כולה רצה לומר ממקום הבשר הרי היא כשירה ואל תתמה שהרי חותכה מכאן וחיה וחותכה מכאן ומתה: נמרטו כנפיה ידוע: ונוצה הוא העור הדק שעל הזפק עם הנוצה שלו רבי יהודה אומר אם נטל פסולה ואין הלכה כרבי יהודה ולא כר"מ:

משנה ה

אחוזת דם והמעושנת והמצוננת ושאכלה כו': אחוזת הדם הוא שגבר עליה הדם עד שחונקה: והמעושנת שגבר עליה המרה השחורה (אמרו בברייתא) והמצוננת שגברה עליה הליחה הלבנה עד שנתבטלו חושיה ולא זכרו תגבורת המרה האדומה לפי שהוא בבהמות מועטת ביותר כמו שנתבאר בספרי רפואות הבהמות: והרדפני הוא עשב כשאוכלים אותו הבהמות הורג אותן ואינו מזיק לבני אדם כמו צואת התרנגולים: ומה שאמר סם המות רוצה לומר הדבר שהורג את האדם אם אכל ממנו לפי שיש דברם הם מזון יפה למין ידוע מבעלי חיים וסם המות לבעלי חיים אחרים וזה מפורסם אצל הרופאים:

משנה ו

סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה וסימני העוף כו': דורס הוא שיתן ידו על הדבר שהוא אוכל ואח"כ אוכל ממנו וכן עושין כל בעלי חיים שהם טורפים ובתוך הקורקבן קרום נקלף בעוף טהור ואינו נקלף בעוף טמא ואין אנו צריכים לכולם אלא אפילו אחד מהן אם נמצאת בעוף שאין אנו מכירין אותו הרי הוא עוף טהור ע"מ שלא יהא דורס ואוכל לפי שכל דורס ואוכל טמא וזה דין כולל ומה שאמר רבי אליעזר בר צדוק אמת

וענינו שעוף טמא כשעומד על חבל או שרביט דק ונותן קצת צפרניו על אותו השרביט מצד אחד ומקצתם מצד אחר עד שיהא השרביט תחת אצבעותיו כמו שאוחז שום דבר ביניהן. וכשנדע שהבהמה הזו מותרת באכילה בשר הסימנים הנאמרים בתורה חייבים אנו לדעת אם היא חיה ומותר לאכול חלבה וטעונה כיסוי דם או היא בהמה ואסור לאכול חלבה ואינה טעונה כסוי דמה. והדברים המבדילים בין חיה לבהמה הם מה שאני אומר אם יוצאין מראש אותה הבהמה קרנים ואח"כ צומחים בהם קרנים אחרים כגון האיל הרי היא חיה בלי ספק ואינה צריכה סימן אחר אבל אם אין שם שום דבר צומח בהן רואים הקרנים הצומחים בראש אם היו דומות למי שלקח גוף פשוט שיש לו גובה ידוע ומתוקן הקצוות רוצה לומר שיהיו קרנותיו זויות נצבות ושזר אותו ופתלו כמו שעושין צמיד של זרוע אחר שפתלו עוותו עד שנוטה ואפילו כל שהוא הרי זו חיה כגון הצבאים והדומה להן לפי שקרני השור מעוותין ואין בהם נפתולים וקרני העזים מעוותים ונפתולים אבל נפתוליהם כמי שפתל דבר עגול שאין לו שפה חדה והבן זה:

משנה ז

ובחגבים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים כו': מה שאמר חופות את רובו שיהא רחבן חופה רוב עובי גופו וארכו חופה רוב אורך גופו ע"מ שיהיה שמו חגב כמו שאמר רבי יוסי אבל אם נמצאו בו אלו הסימנים ולא היה שמו חגב או השם שקורין באותו לשון למה שאנו קורין חגב אינו מותר לאוכלו והלכה כרבי יוסי ג"כ במה שאמר שני קשקשים ודע שאם נמצאו לאותו המין קשקשים אבל אינן באים בו אלא לאחר שיגדל או נושרים ממנו כשצדין אותן בצאתו מן המים ויש הרבה כזה אותו המין מותר ואפילו באותו הזמן שאין לו קשקשים:

פרק ד

משנה א

בהמה המקשה ללד והוציא העובר את ידו כו': מה שאמר מותר רצה לומר אותו העובר אם נשחטה אמו והוציאוהו מגופו יהא מותר באכילה ואותו האבר שיצא קודם השחיטה אינו מותר לאכלו ואפילו חזר לגוף הבהמה לפי שנאמר ובשר בשדה טרפה רוצה לומר שבשר שיצא חוץ למחיצתו שהוא לו שדה הרי הוא טרפה וכבר ביארנו זה בזבחים וכמו שהטריפה כיון שנטרפה שוב אין לה היתר אף בשר כיון שיצא ממחיצתו אין לו היתר ואפי' שב למחיצתו ולפיכך אוסרים אותו האבר אפילו החזיר וההפרש מבואר שאם החזיר אותו אבר ואח"כ נשחט הבהמה או לא החזירה רק אם נשחטה הבהמה ואותו

האבר יצא ממנה שאם החזיר האבר קודם שחיטה חותכין אותו היוצא בלבד ואוכל שאר העובר ואם לא החזירה ונשחטה הבהמה חותכין אותו האבר שיצא ואינו מותר באכילה ואסור מקום החתוך ג"כ מפני שיצא לאויר ואח"כ חותכין מלמעלה מעט מן הסמוך לגוף ומשליכין אותו וזה ענין מה שאמר לא נצרכה אלא למקום חתך: ומה שאמר הרי זה כילוד רוצה לומר שאם נמצא חי בבטן אמו אחר שחיטה אינו מותר באכילה עד שישחוט אותו ואין אנו אומרים שחיטת אמו מטהרתו: ומה שאמר חתך מן העובר שבמעיה מותר באכילה רוצה לומר שאותו דבר שחותכין ממנו מותר באכילה ולא נאמר עליו אבר מן החי על מנת שהוא בתוך הגוף עד שתשחט הבהמה:

משנה ב

המבכרת המקשה לילד מחתך אבר אבר ומשליך כו': דין בכור שמת שיקבר ואינו מותר להאכילו לכלבים הואיל והיה קדש ועוד יתבאר במסכת בכורות שאם נחתך אבר אבר עד שנחתך רובו אינו מותר להאכילו לכלבים אלא קוברים אותן גם כן ולפיכך אמר חותך אבר אבר ומשליך לכלבים ופירוש מקשה בעת הלידה ונקרא קשוי לפי שהוא קשה ומכאוביו חזקים:

משנה ג

בהמה שמת עוברה בתוך מעיה והושיט הרועה כו': **האשה שמת ולדה בתוך מעיה ופשטה חיה את כו'**: אמרו אם הועילה לו אמו להתירו לאכילה לא הועילה לו אמו להתירו מידי נבילה ואע"פ שהיקש זה אינו אלא בבהמה טהורה בלבד שהתיר עוברה בשחיטה הילכך אנו למדים בהמה טמאה מבהמה טהורה בדרך היקש והוא מה שאמרו וכי ימות מן הבהמה וגו' ואמר מן הבהמה זו בהמה טמאה אשר היא לכם לאכלה זו בהמה טהורה רבי יוסי למד ממה שאמר רחמנא או בנבלת בהמה טמאה לפי שהכל מודים שנבלת בהמה בין שהיא טמאה או טהורה הרי תטמא טומאת נבלה ולא רצה לומר נבלת בהמה טמאה אלא על עובר בהמה טמאה שמת בתוך מעיה שהיא מטמא על דעת רבי יוסי ואין הלכה כרבי יוסי:

משנה ד

בהמה המקשה לילד והוציא עובר את ידו כו': מגע הטריפה שחוטה מטמא בשר קדשים ואע"פ שאינו מטמא חולין וכן אמרו טריפה שנשחטה מטמא במוקדשין ומה שאמר ר"מ בכאן מנין לטריפה ששחיטתה מטהרתה אינה על דרך שיחלוק עליהן בזה אבל מקשה עליהן כדי שישמע תשובתם לפי שאמרו שהיתה לו שעת הכושר ועובר זה לא היתה לו שעת הכושר רק הוא כמו טריפה מן הבטן ולפיכך הוא אצלו נבלה ואינה מועיל שחיטת

אמו ואין הלכה כרבי מאיר ודע שבן שמונה חי שנטרף ונשחט אין שחיטתו מטהרתו מידי נבילה:

משנה ה

השוחט את הבהמה ומצא בה בן שמונה חי כו': זה בן תשעה חי שמותר לאוכלו בלא שחיטה אין חלבו ודמו מותר אצל חכמים ודע שאינו צריך בדיקה רוצה לומר שאין טרפות מפסידתו לפי שהוא אצלינו כשחוט אע"פ שהוא חי והלכה כחכמים ע"מ שלא יהלך על הארץ ודברי רבי שמעון שזורי שמתיר ואפי' הפריס ע"ג קרקע אינו הלכה:

משנה ו

בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה כו': רגל הבהמה מחוברת מפרקין נראין לחוש והפרק העליון שהוא סמוך אל הגוף הוא קצר כנגד שלמטה הימנו מן הפרקים ובאפשר שיהיה זה בגמל והקצה השני מהפרק הזה הסמוך לשוק הבהמה הוא הנקראת ארכובה ובפרק הזה שקצהו האחת סמוך אל כל הגוף והקצה השני סמוך לשוק אנו קפדים לשבר ולחתוך ואם נחתך או נשבר ונראה העצם הרי היא טריפה ואם נשבר ועור חופה רוב העצם רוצה לומר רוב עובי העצם השבור כולו ורוב אורך השבור ג"כ הרי היא כשרה ואם היה השבר למטה מן ארכובת הבהמה מותר באיזה צד שיהיה ואותו האבר שנשבר העצם שלו אם נראה רוב העצם אסור אותו האבר ואם היה בשר חופה את רובו הרי הוא מותר ושחיטתו מטהרתו ודין זה ממש הוא בעוף ג"כ שאם נשבר במקומות שלא יאסר כל העוף אם יצא רוב העצם אותו אבר אסור וכבר ביארנו ששם גידין נופל על העורקין והעצבים והיתרים והקשרים לפיכך כשיאמר בכאן גידין רוצה לומר היתרין לפי שכבר נודע מצד חכמת הניתוח שהעצבים מתערבין עם הבשר ואז יתהוה מהן הגיד הנקרא בלשון ערב עצל"ה אח"כ מתפרשין ממנו רוצה לומר מן הבשר ומתחברין אחר שמתרחקין מעיקרן ואז יתהוה מהן יתר מן היתרות: וצומת הגידין הוא קבוץ היתרים והוא בבעלי הארבעה המותרים לנו לאכול ג' יתרים אחד עבה וב' דקין ומתחברין הג' מיתרים למעלה מן הקרסול לפיכך אם נחתך א' מהן העב ונשארו הב' דקים או אם נחתכו הב' הדקים ונשאר היתר העב בבהמה מותר ואם נחתך העב ואחד מן הדקין או רוב כל אחד ואחד הוא הנקרא חתוכת צומת הגידין והיא טרפה וכל זה אם נחתכו המיתרים והם ניכרים בעצל לפי שהם לבנים ובענפיהן שהן ג' אבל נחתך הרגל דרך משל למעלה מענפי המיתרים ר"ל בגוף העצל הרי היא כשירה ואל תתמה היאך תחתוך צומת הגידין והיא טרפה ואם נחתך הפרק שבו צומת הגידין הוא מותרת לפי שחתיכת היתרים אינה חתיכת העצל שזו ממיתה וזו אינה ממיתה והוא מה שאמרו

אין אימרים בטריפות זו דומה לזו שהרי חותכה ומכאן וחיה וחותכה מכאן ומתה ואותן הגידין המקיפין רגל העוף שהן דומין לאלו היתרים וכבר זכרנו אותן בפרק שלפני זה הן ט"ז ואם נחתך רוב אחד מהן טרפה כמו שזכרנו ונזכר הדין הזה בפרק הזה מחמת מה שאמר שחיטתו מטהרתו לאותו אבר כמו שנאמר בעובר שחיטת אמו מטהרתו:

משנה ז

השוחט את הבהמה ומצא בה שליא נפש היפה כו': השליא הזאת והוא הכיס שבתוכו יהיה עובר ההוא חשוב כזבלין וכמותרות ולפיכך אינו מטמא כמו שמטמאת הנבלה אם היתה השליא הזאת שליית נבלה ואין השליא הזאת נטמאת כמו שמתטמאין האוכלין אלא א"כ חישב עליה לאוכלה לפי שכל מה שאינו ראויה לאכילה אצל ההמון אין מטמא כמו שמטמאין האוכלין עד שיחשב לאכילה כמו שיתבאר במסכת טהרות ובמסכת עוקצים. וידוע שאינו מתקדש בבכורה אלא הזכר ולא כל זכר ג"כ לפי שאם היה אותו זכר משונה ממינו בצורתו אינו קדוש כמו שיתבאר במסכת בכורות והשליא הזאת אפשר שהיא שליית זכר או נקבה ואפילו אמרנו שהוא זכר שמא אינו קדוש בבכורה ולפיכך מותר לו שישליכנה לכלבים אבל אם היתה בהמת קדשים והפילה שליא הרי זו תקבר לפי שכל מה שתלד זכר או נקבה הרי קדוש כמו שיתבאר בתמורה:

פרק ה

משנה א

אותו ואת בנו נוהג בין בארץ בין בחוצה כו': כבר ביאר לך בתחלת המאמר שאיסור אותו ואת בנו נוהג במוקדשין הוא מה שנאמר ומיום השמיני והלאה ירצה וגו' וסמוך לו ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד וידוע שאותו ואת בנו אם שחטו אותם שני בני אדם ביום אחד שהאחרון חייב מלקות ויודע הוא שמה שאמר בכל העניינים האלו חולין וקדשים רוצה לומר חולין וקדשים שהוא אחד הנשחטים חולין והשני קדשים: ומה שאמר מבפנים ובחוץ רוצה לומר ששחט אחד מהן תוך העזרה והשני חוץ לעזרה: ואחריו רוצה לומר ההקדמה והאחור כמה שאמר בכל ההלכה הזאת כגון זה שאמרו קדשים וחולין בחוץ ר"ל שאחד משניהן קדשים והוא הנשחט בתחלה בחוץ והאחד חולין אחריו בעזרה וכן תבין זה בכולם. ודע שאינו מסכים בכל הדברים הנאותים הנולדים בענין זה ולא זכר אותו ואת בנו אלא מפני שהן שוים ומקום השחיטה משונה אם יהיו משונה ומקום שחיטתן שוה בפנים או בחוץ ונשאר מן הדברים הנאותים האלו חולין וקדשים בחוץ ובפנים חולין וקדשים בפנים ובחוץ וקדשים וחולין בחוץ

ובפנים וקדשים וחולין בפנים ובחוץ ודין כולם יתבאר לך אם תהיה זכור לד' עקרים האחד שאותו ואת בנו אם נשחט אחד מהן ונשאר השני והיה הנשאר ההוא קדשים הרי הוא מחוסר זמן ואינו מותר לשחיטה עד מחרת אותו היום והעובר ושחטו חייב מלקות משום אותו ואת בנו בין ששחטו בפנים או בחוץ לפי שאינו חייב כרת על שחיטתו מפני שאינו ראוי להקרב בפנים כמו שביארנו בפרק האחרון מזבחים והענין שחייבו מלקות אחד משום אותו ואת בנו ולא נתחייב שתי מלקיות לפי ששחט מחוסר זמן שנאמר ומיום השמיני והלאה ירצה הא קודם זמנו לא ירצה בפנים ר"ל שהקריב מחוסר זמן והמקריב מחוסר זמן אינו חייב עליו מלקות והעיקר בידינו לאו הבא מכלל עשה עשה כמו שביארנו בתחלת מכות והוא מה שאמר הנח למחוסר זמן שהכתוב נתקו לעשה והעיקר הב' שהשוחט קדשים בחוץ חייב כרת על מנת שיהא ראוי להקרב בפנים כמו שזכרנו בסוף זבחים והעיקר הג' שהשוחט חולין בפנים אסור לאוכלן לפי שחולין ששחטו בעזרה אסורה בהנאה כמו שביארנו בשני מקדשים אבל אינו חייב מלקות והעיקר הד' שכל מחוייב כרת לוקה כמו שביארנו בתחלת מכות וכשיעלו בידך ד' העיקרים האלה יתבארו לך כל המצות האלו שנאמר בהן דין הנשחטים והשוחטין וכן יתבאר לך דין המצות שגמרנו ענין חלוקם:

משנה ב

חולין וקדשים בחוץ הראשון כשר ופטור והשני כו': רבי שמעון אינו חולק על מי ששחט פרה אדומה או עגלה ערופה שהוא חייב משום אותו ואת בנו הואיל ושחטן לפי שאין באמרנו על זו שהיא עגלה ערופה או פרה אדומה דין השחיטה משתנה והוא מה שאמר פרת חטאת ועגלה ערופה אינו משתנה אבל בשור הנסקל חולק רבי שמעון ואמר הואיל ונגמר דינו לסקילה אין שחיטתו שחיטה: ומה שאמר השוחט לעבודת כוכבים אינו רוצה לומר שאם שחט הראשון לעבודת כוכבים והשני לעצמו שהוא חייב משום אותו ואת בנו לפי שזה ברור מאד אבל דברו על מי ששחט הראשון לאכילה והשני לעבודת כוכבים שהוא חייב על השני משום אותו ואת בנו ולא יהיה זה אלא כשהתרו בו משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודת כוכבים שאם התרו בו משום עבודת כוכבים חייב סקילה וקם ליה בדרבה מינה כמו שביארנו בשלישי מכתובות. והמעקר הוא שמעקר הסימנים ולא ישחטם שהוא כמו שהרג בחנק או בעריפה וכל זמן שיעקר ואפילו אחד מן הסימנים קודם שחיטה הרי הוא נבילה בין בעוף בין בבהמה וזה העיקור הנזכר בה' דברים המפסידים את השחיטה והעיקור אינו אלא מצד הראש רצה לומר שיעקרו מן הטבעת שבה מחוברים הסימנים ואין הלכה כרבי שמעון:

משנה ג

השוחט ונמצאת טרפה השוחט לעבודת כוכבים כו': **שנים שלקחו פרה ובנה איזה שלקח ראשון כו'**: **שחט פרה ואח"כ שני בניה סופג שמונים כו'**: **בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו כו'**: סבת זו מבוארת לפי שידוע שבני אדם אין לוקחים בהמות באלו הימים אלא לשחוט באותו היום: וענין רווח שיהא שהות ביום לפי שפעמים לוקח אותו לשוחטו למחרת וא"צ להודיעו אבל אם ראה אותו נחפז והוא קונה בידוע שישחוט עכשיו ולפיכך הוא נחפז לקנותו עכשיו וכבר ידעת שרבי יהודה מפרש הוא לדברי חכמים ודבריו אמת:

משנה ד

בארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כו': ענין דין זה הוא כמו שאני אומר והוא שאם נתן לקצב דמי הבשר וקבלו ממנו כופין הטבח שישחוט אותה הבהמה ויתן לקונה בשר בדמי הדמים שנתן לו ואין הטבח יכול לומר הא לך מעותיך ואני אקבל מי שפרע שאין אתה קונה הקנין עד שתמשוך הבשר כמו שזכרנו בקדושין לפי שעיקר הדין דבר תורה מעות קונות וחכמים אע"פ שתקנו משיכה קונה כדי שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה כמו שביארנו במקומות ממציעא ובתרא ובארבעה פרקים אלו העמידו דבריהם על דין תורה:

משנה ה

יום אחד האמור באותו ואת בנו היום הולך כו': כל זה מבואר וראוי שתדע שאין חוששין באותו ואת בנו אלא באם בלבד אמרו אותו ואת בנו מי שבנו כרוך אחריו יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו ואין דין זה חל אלא על שלשת המינים הללו בלבד רוצה לומר הבקר והצאן והעזים:

פרק ו

משנה א

כסוי הדם נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני כו': אין הפרש בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית אם עבר אדם ושחטן אינו חייב בכסוי וכבר ביארנו שהכוי בריה בפני עצמו ולא הכריעו חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה לפיכך אם יכסו דמו בי"ט ידמה שהוא חיה ויבאו לאכול חלבו ולפיכך אין מכסין את דמו עד למוצאי י"ט:

משנה ב

השוחט ונמצאת טרפה והשוחט לעבודת כוכבים כו': ר"מ אומר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה וחכמים אומרים לא שמה שחיטה והלכה כחכמים:

משנה ג

חרש שוטה וקטן ששחטו ואחרים רואין אותם כו': מה שאמר פטורים מלכסות הוא ג"כ דעת ר"מ אבל חכמים אומרים חייבין לכסות דם העוף או החיה ששחטו וכן אין שוחטים אחריהן אם קדם שום אדם ושחט אותו ואת בנו לפי ששחיטתן ספק ואפשר ששחיטתם גמורה וחייבין לכסות בעוף ואסר לשחוט אחריהן בהמה ואפשר שהיא נבילה ואין חייבין לכסות בעוף ומותר לשחוט אחריו כמו שזכרנו ולפי שהוא ספק החמירו חכמים אבל אצל ר"מ שחיטתן בינן לבין עצמן נבילה לכל דבריה בין לקולא בין לחומרא ולפיכך אומר אין מכסין אחריהם לקולא והלכה כר"מ:

משנה ד

שחט מאה חיות במקום אחד כסוי אחד לכולן כו': **שחט ולא כסה וראהו אחר חייב לכסות כו'**: הכל מודים שאינו מברך אלא ברכה אחת על דם החיה והעוף: ומה שאמר כסהו הרוח חייב לכסות ר"ל אם נתגלה אחרי כן כדי שלא תדמה שהוא כאילו כסהו ונתגלה שהוא פטור מלכסות אבל אם כסהו הרוח ונשאר מכוסה פטור מלכסות ואין הלכה כר' יהודה:

משנה ה

דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם חייב כו': מה שאמר בדם החיה רוצה לומר בחיה טמאה לפי שאם היתה טהורה הכל מסכימים שחייב לכסות וענין מה שא"ר יהודה אין דם מבטל דם שאם היה דרך משל אותו [דם] העוף משקל גרגיר ונתערב עמו כמה לטרים מדם הבהמה לא בטיל דם העוף אלא מכסה הכל וכבר ביארנו בשמיני מזבחים שאין הלכה כר' יהודה:

משנה ו

דם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות אמר רבי יהודה כו': כבר ידעת שרבי יהודה מפרש דברי חכמים והלכה כמותו:

משנה ז

במה מכסין ובמה אין מכסין מכסין בזבל הדק כו': אל יקשה בעיניך מה שאמר רשב"ג בעיקר הזה שמסר שהסיד והחרסית ומגופת האבנים ולבינה אין מגדלין צמחים לפי שענין מה שאמר וכוונתו הוא שהדבר שהיה בתחלתו מגדל צמחים מכסין בו אע"פ

שנשתנה שמו מצד מלאכה שנעשית בו וכבר ביארנו לך שהעיקר שבידינו אין למדין מן הכללות הלא תראה שנסורת העץ הדקה וכן נעורת של פשתן מותר לכסות בהם אע"פ שאינן מגדלים צמחים לעולם ודע שכל מה תקראוהו תורה עפר מכסין בו ולפיכך מותר לכסות באפר כל דבר שנשרף ואפילו בגדים או בשר הואיל וקרא הכתוב אפר הפרה אדומה כמו שנאמר מעפר שריפת החטאת וכן שפיית הזהב בלבד מכל המתכות הניתכות באש שנאמר ועפרות זהב לו ודע שהמתכות שאינן נתכות כגון הכחל ואבן התכלת שקורין אותו בלשון ערב לאזור"י ובלע"ז לפי"ד לאוזלי"י וזרניך שהוא בלע"ז אורפיימנ"ט מכסין בהן אבל הנגר שנקרא בלע"ז וירדי"ט והאלבאין שנקראין בלי"ך בלע"ז והדומה להן אין מכסין בהן מפני שהן כשפיית הנחשת והעופרת חשובין וכבר זכרנו ששפיית כל המתכות אין מותר לשחוט לתוכן אלא הזהב לבדו וכל אלו העניינים מקובלים יש מהן שיש להן רמז בכתוב ויש מהן שאין לו רמז אלא קבלה:

פרק ז

משנה א

גיד הנשה נוהג בארץ ובח"ל בפני הבית ושלא כו': מה שאמר ובמוקדשין ואפילו עולה ששורפין אותה על גבי המזבח מוציאו ומשליכו על האפר המתוקן באמצע המזבח והוא הנקרא תפוח. ומה שאמר מפני שאין לו כף רוצה לומר אין לו כף ירך דומה לשל אדם שהוא עגול ואם יזדמן מין עוף או אחד מאיזה מין שיהיה שכף ירכו עגול הרי זה גיד הנשה שלו אסור ומה שאמר חלבו מותר רוצה לומר חלב גיד הנשה והוא שמנונית שלו וזהו לדברי הכל אבל אמרו ישראל קדושים הן ונהגו בו איסור רוצה לומר בשמנונית של גיד. ושליל הוא העובר הנמצא בגוף קודם שלמותו ואין הלכה כר"מ ולא כרבי יהודה:

משנה ב

שולח אדם ירך לעובד כוכבים שגיד הנשה בתוכו כו': **הנוטל גיד הנשה צריך שיטול את כולו רבי יהודה כו'**: זה שנתן הירך לעובד כוכבים היה בפני ישראל ולא נחוש שמא יטול מאותו הירך ישראל זה שנתן בפניו ויעבור על גיד הנשה ויאכלנו לפי שהירך שלמה ומקומו ניכר ומכירו הישראל ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ג

האוכל מגיד הנשה כזית סופג ארבעים אכלו ואין כו': אין אסור מן התורה אלא מה שעל הכף בלבד ושאריתו וירכתו אסור מדרבנן לפיכך מי שאכל כזית מן הגיד שעל הכף לוקה מדרבנן ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ד

ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן כו': מה שאמר כבשר בלפת רוצה לומר שיתן בו טעם בכדי שימצא טעמו בחיך כמו שימצא אדם טעם הלפת המבושל בבשר לפי שהבשר נותן טעם בלפת יותר משאר צמחים:

משנה ה

גיד הנשה שנתבשל עם הגידים בזמן שמכירו כו': דע שעיקר בידינו אין בגידין בנ"ט ואפי' נתבשלו גידים הרבה עם מעט מן הבשר לא נאסר אותו בשר אלא שמנונית שלו אסורה בנ"ט אם נתבשלה עם שאינה מינה רוצה לומר עם גיד הנשה אבל אם נתבשל הבשר עם שמנונית גיד הנשה משערין באחד משש וכן הוא הדין בשמנונית נבלה ודג טמא או החלב בעצמו הכל באחד ושש לפי שהעיקר מין במינו באחד ושש ובשאינו מינו בנ"ט ואם אין שם עובד כוכבים שיטעום אותו דבר יחזור הדין באחד ושש וכבר בארנו העיקר הזה באר היטב בסוף מסכת ע"ז תעיין אותו שמה וכבר נתבאר לך כי מה שאמר למעלה ירך שנתבשל בה גיד הנשה נבדקת בנ"ט נדחה ואינו נבדקת אלא באחד ושש בשמנונית הגיד וכן ירך שצלאה וגיד הנשה בתוכה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד ודע שכל מה שאנו משערין אותו בשש או במאה ומאתים כמו שנתבאר בערלה ואנו מתירין אותו (מעט) [טעם] מפני מיעוט הדבר האסור אין עושין כן אלא כשאין הדבר האסור עומד בעינו אבל אם היה כגון חתיכה בין החתיכות שנמצאת בין הגידים והדומה לו הכל אסור עד שיסיר אותו הדבר האסור לו: קיפה שם כולל תבלין וכל מה שמרקחין בו התבשיל ודע שבשיעורים שאנו משערים בששים נשער כל מה שבקדרה הבשר והירקות והמרק והתבלין ושמור וזכור זה תמיד:

משנה ו

נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה רבי יהודה כו': על דעת ר' יהודה מי שאכל כזית מגיד הנשה של בהמה טמאה חייב שתי מלקיות משום בהמה טמאה ומשום גיד הנשה ואין הלכה כרבי יהודה: ושים לבך על העיקר הגדול הנכלל במשנה הזאת והוא מה שאמר מסיני נאסר לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כגון זה שאין אנו אוכלין אבמ"ה אינו מפני שהקב"ה אסרו [אותו] לנח אלא לפי שמשה אסר עלינו אבמ"ה במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבמ"ה וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחר איסור

יעקב אבינו אלא מצות משה רבינו ע"ה הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה מסיני וכל אלו מכלל המצות:

פרק ח

משנה א

כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר כו': **העוף עולה עם הגבינה על השלחן ואינו נאכל כו'**: כבר בארנו במקומות מנדרים שהעיקר שעליו סומכים בנדרים הלך אחר לשון בני אדם אבל בזמן שחברו המשנה היו עושין שהנודר מן הבשר אסור ואפילו בבשר דגים ואין מותר לו זולתי בשר חגבים ומה שאמר בכאן מותר בבשר דגים על מנת שיהא שם ענין מורה על שהוא לא נשבע אלא על בשר בעלי ארבע רגלים וכבר נתבארו דוגמות רבות בענין זה בשביעי מנדרים ור' יוסי אינו חולק על ת"ק אלא שרצה המחבר להודיענו כי מה שנזכר למעלה מחלוקת ב"ש וב"ה הוא דברי ר' יוסי והלכה כב"ה והטעם מפני הרגל עבירה:

משנה ב

צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד כו': מה שאמר רשב"ג אינו אלא באכסנאין שאין מכירין זה לזה ואין להם שייכות וקירוב אלו עם אלו כדי שיושיט ידו למה שאכל חבירו והלכה כרשב"ג:

משנה ג

טיפת חלב שנפלה על החתיכה אם יש בה בנותן כו': **הכחל קורעו ומוציא את חלבו לא קרעו אינו כו'**: **המעלה את העוף עם הגבינה על השלחן אינו כו'**: כחל ידוע ודינו כפי מה שאומר והוא שכל זמן שקרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לבשלו לכתחלה עם הבשר ואם בשלו בלא קרע לבדו ג"כ הוא מותר והוא מה שאומר לא קרעו אינו עובר עליו ומותר ואם בשלו בלא קרע עם בשר אחר משערין אותו בששים אמרו כחל בששים וכחל מן המנין וכחל עצמו אסור וידוע שבשר בחלב מין בשאינו מינו ולפיכך משערין אותו בנ"ט ואם אין עובד כוכבים מצוי הרי אי אפשר לבדוק הטעם כגון הכחל עם הבשר ולפיכך משערין אותו כפי העיקרים שבארנו בסוף מסכת ע"ז ומה שאמר בלב לא קרעו אינו עובר עליו אבל אסור באכילה ואין מותר לאוכלו עד שיקרענו ויוציא מה שבתוכו מן הדם: ומה שאמר אינו עובר עליו בלא תעשה רוצה לומר אינו בא לידי לא תעשה לפי שבשר עוף בחלב עצמו מדרבנן היא כמו שיתבאר:

משנה ד

בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה וכו': דעת ר' עקיבא שחיה ועוף אסור לאוכלן בחלב מדרבנן ומותר לבשל לפי שלא אסר הכתוב אלא בישול בהמה טהורה ודעת ר' יוסי הגלילי שבשר חיה אסור לבשלו בחלב מן התורה כמו שיתבאר מתוך דבריו ובשר עוף מותר לבשלו בחלב ואפילו מדרבנן לפי שאינו מודה בגזירה זו והלכה כר"ע:

משנה ה

קיבת עובד כוכבים ושל נבלה הרי זו אסורה המעמיד כו': הקיבה ידוע וכבר ביארנו במסכת ע"ז שפסקו ההלכה שקיבה היא כמו הזבל ומותרת ומותר להעמיד החלב לכתחלה בקיבת עובד כוכבים ובקיבת נבלה מפני שהיא פירשא בעלמא ודע שאין מותר לכתחלה להעמיד החלב בעור קיבת שחוטה ואם עבר והעמידו רואים אותו בנ"ט כשאר כל בשר בחלב ואם לא היה עובד כוכבים מצוי משערים אותו בששים כמו שזכרנו ולא נאמר הכל הולך אחר המעמיד שהמעמיד עצמו מותר בעינו לפי שהוא בשר שחוטה והאיסור שנתחדש בו הוא מצד התערובת בלבד אבל חלב שהעמיד בעור נבלה אותה גבינה אסורה ואין טועמים אותה לפי שהדבר המעמיד אסור בעצמו והכל הולך אחר המעמיד וזו היא סבת איסור גבינות העובדי כוכבים כמו שבארנו שם:

משנה ו

חומר בחלב מבדם וחומר בדם מבחלב חומר כו': כל חלב לה' אמרו לרבות אימורי קדשים למעילה רוצה לומר למי שנהנה בהן בשוה פרוטה מעל כמו שנתבאר במעילה וכן אם היה אותו החלב נותר חייבים עליו משום נותר וכן אם אכל אותו אדם טמא חייבים עליו משום טמא וכן אם נתפגל הזבח כמו שנתבאר בשני מזבחים מי שאכל מחלבו חייב ודם קדשים נאמר בו ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר לכפרה נתתיו ולא למעילה וא"א שיהיה דם קדשים פיגול לפי שהוא בעצמו מתיר ואין מי שיתירנו כמו שנתבאר ברביעי מזבחים ונאמר עוד בדם מיעוט אחר והוא מ"ש ואני נתתיו לכם ונאמר מיעוט שלישי והוא שנאמר כי הדם הוא הנפש וגו' ר"ל שהוא עומד כמות שהוא אין איסור אחר נוסף עליו אמרו חד למעוטי ממעילה וחד למעיטי מטומאה וחד למעוטי מנותר וכבר נתבאר שהאוכל דם קדשים באיזה ענין שיהיה אינו חייב לעולם כרת אחר יותר על כרת של דם ודע זה:

פרק ט

משנה א

העור והרוטב והקיפה והאלל והעצמות כו': כבר זכרנו התנאי בשלישי מזבחים שרוטב הוא מרק וקיפה התבלין ואלל הוא הבשר הנשאר בעור כשמפשיטין הבהמה וגידים שם נופל על הגידים הדופקים ועל שאין דופקים ועל הקשרים ועל הקרומים והמיתרים והעצבים וביארנו שם כי מה שאמר קרנים וטלפים רוצה לומר המקומות הלחים כשחותכים אותו מן החי מבצבץ הדם ממקום החתך וכן בכאן ע"פ התנאי הזה בעצמו: וענין מצטרפות שמצטרפין קצתם אל קצתם וכשיצטרף מכל אלו ומן הבשר כביצה ויהיה טמא שיהיה מטמא זולתו לפי שכבר זכרנו פעמים שהאוכלים טמאים אינן טמאים ואינן מטמאים זולתן מן האוכלים אלא אם היו אותן האוכלים טמאים שמטמאים זולתן כביצה ועוד נבאר עיקר הזה במקומו בתחלת מסכת טהרות: ומה שאמר אבל לא טומאת נבילות לפי שכזית מן הנבילה כמו שידעת יטמא במגע ובמשא ואם היה כזית מאחד מאלו הדברים או הוא פחות מכזית מן הנבילה ואחד מאלו השלימו לכזית הרי זה אינו מטמא כמו שמטמאה הנבילה: ומה שאמר רבי יהודה המכונס רוצה לומר אם כנסו ואין הלכה כר' יהודה. ומפני מה אין מטמאין משום נבלה ומטמאים משום טומאת אוכלים צריך לראיות רבות והוכחות ועוד תמצא אותן מסודרות בסדר טהרות אבל שמע העיקר הגדול שהוא יסוד לאלו הדינין נאמר בטומאת נבלה הנוגע בנבלתה ואמר בסיפרא בנבלתה ולא בעור ולא בעצמות לא בגידים ולא בקרנים ולא בטלפים עד שיגע בבשר עצמה ונאמר בטומאת אוכלים מכל האוכל אשר יאכל כל מה שראוי לאכילה כמו שיתבאר במקומו ומה שהתנה שיהא השוחט ישראל ואפילו שוחט לעובד כוכבים ושתהא הבהמה טמאה לפי שבהתחבר כל התנאים תטמא טומאת אוכלין בלא מחשבה ובלא הכשר כפי העיקרים שאני עתיד לבאר בשלישי מעוקצין:

משנה ב

אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור חזיר כו': חטטרת הגמל ידועה ומה שאמר הרכה רוצה לומר כל זמן שהן רכות ולא נתקשו עדיין ושיעור זה כ"ז שלא נתן עליו משאוי ור' יהודה אומר כמו שהחולדה עורה חלוק מבשרה כן הלטאה ולא נאמר בעורותיהן כולן בשיעור אחד בקושי וברוך: וכדי עבודה שילך עליהן ברגלים בשיעור זמן מהלך שבעה מילין מהלך בינוני ומה שאמר שעור האדם לא יטהר לעולם ואפילו עבדו הוא דרך כבודו של אדם כדי שלא יהנו בעורו ולא ישתמשו בו בשום דבר ורבי יוחנן דעתו

ששמנה שרצים כולן עורותיהן חלוק מבשרם וחולק על חכמים שאומרים שארבעה מהן עורותיהן כבשרם ואין הלכה כר' יוסי ולא כרבי יהודה ולא כר' יוחנן בן נורי:

משנה ג

המפשיט בבהמה ובחיה בטהורה ובטמאה כו': אמרו בנבלתה ולא בעור ולא בעצמות וכו' יכול אפילו בשעת חיבורן ת"ל טמא וכפי העיקר הזה נאמר בכאן שמפשיט בהמה אם קרע העור מזנבה ועד צוארה והתחיל להפשיט העור מזנב לצואר שכן היו מפשיטים אצליהן כשהיו רוצים לעשות מן העור מצע לשבת עליו וזהו הנקרא שטיח וקודם שיפשיט ממנו כדי אחיזה היא חיבור ואם הפשיט ממנו כדי אחיזה ושיעורו שני טפחים אינו חבור ואם נגע אדם בשני טפחים הללו או יותר ממה שנפשט אינו מטמא אם היתה הנפשטת נבילה ואם היתה שחוטה ונגע אדם דרך משל בעור הזה שיש בו כדי אחיזה אין הבשר מטמא וזה ענין מה שאמר להטמא ולטמא בכל מה שאמר בו חבור או אינו חבור: והמלאכה השניה בהפשטת הבהמה מה שקורע העור בין ב' הרגלים מרגל לרגל ואח"כ חותך מכל צד בסכין או בידו עד שיצא כל העור שלם בהקפו וכך מפשיט מי שרוצה לעשות העור חמת לפיכך אומר שהוא חבור עד שיוציא את כל החזה: והמלאכה השלישית בהפשטה והוא זר מאוד שיוציא הכבש כולו על מקום רגלו בלבד וזה הנקרא מרגיל מן רגל ומוציא העור כלו שלם אין בו חתך ולא קרע עד שאם תקשר מקומות הרגלים מן העור ומקום הצואר ותפח בו ינפח כולו וכן מפשיטין אצלינו הרוצים לעשות ממנו נאד להכנים בו מים ואמר שזה חבור עד שלא ישאר בו כלום מהבשר ואע"פ שהופשט העור מהבשר:

משנה ד

עור שיש עליו כזית בשר הנוגע בציב היוצא כו': ציב הוא חוט דק שנתפשט מן העור הסמוך לבשר. ושערה שכנגדו שערו שבשטח העור כנגד הבשר: וקיסם הוא עץ דק כמין פלך כוש או כרכר: ופירוש תחובין מנוקבים רוצה לומר שמנקבין באותו העץ סדק ומכניסו בהן והלכה כר"ע וחכמים:

משנה ה

קולית המת וקולית המוקדשים הנוגע בהן כו': קולית הוא כל עצם שיש בו מוח והוא סתום בשתי קצותיו ומה שאמר מוקדשין רוצה לומר נותר מן המוקדשין שהוא מטמא כמו שיתבאר ומה שאמר מנין אף במשא הוא מדבר על קולית הנבלה אבל כשרץ אין בו טומאת משא כמו שיתבאר בתחלת כלים:

משנה ו

ביצת השרץ המרוקמת טהורה ניקבה כל כו': ענין מרוקמת שיש בו כבר שרטוט תואר בעלי חיים ואבריו בתוך הביצה כדכתיב אשר עשיתי בסתר רוקמתי בתחתיות ארץ והויות העכבר בלבד מן האדמה עד שימצא קצתו בשר וקצתו עפר וטיט והוא ענין מפורסם מאד אין מספר לרוב המגידין לי שראו זה אע"פ שמציאות בעל חיים כזה דבר מתמיה ולא נודעת בו טענה בשום פנים:

משנה ז

האבר והבשר המדולדלין בבהמה מטמאין כו': מדולדלים תלוים כאילו אינו מן הבהמה וזה על מנת שיהיו בענין שא"א שידבקו ולא שירפאו בשום פנים וכבר זכרנו פעמים שהאוכלים אינן מתטמאין אלא אחר הכשר וכבר זכרנו בפ' השני מהמסכתא הזאת שאם נשחטה בהמה ויצא ממנה דם הוכשר בשרה באותו הדם וכבר נתבאר בששי מעדיות שאבמ"ה טמא ובשר הפורש מן החי אינו מטמא ובשר הפורש מאבר מן הנבלה מטמא בכזית וזהו ההפרש שבין אבמ"ה ואבר מן הנבלה ולפיכך הפורש מאבר מן הנבלה מטמא ואמר כשתמות הבהמה והיה בה הבשר מדולדל בכדי שא"א שידבק צריך הכשר ואז יטמא טומאת אוכלין הואיל והוא בשר מן החי שאינו מטמא משום נבלה ומה שאמר ר"ש מטהר ר"ל הבשר הזה המדולדל (אם) כשתמות הבהמה שעליה אמר ר"מ אם הוכשר יטמא אומר ר"ש שאינו נטמא כל עיקר שנאמר מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים לפי שהוא דבוק בבהמה והלכה כרבי מאיר בכולן:

משנה ח

האבר והבשר המדולדלין באדם טהורין מת כו': כבר נתבאר בששי מעדיות שאבמ"ה כזית בשר הפורש ממנו או עצם כשעורה הפורש ממנו טהור ואמנם מטמא כולו ושאבר מן הנבלה כזית בשר הפורש ממנו או עצם כשעורה הפורש ממנו טמא ור"ש אומר שבשר הפורש מאבר מן המת ג"כ טהור וכן עצם כשעורה הפורש ממנו ואין הלכה כרבי שמעון:

פרק י

משנה א

הזרוע והלחיים והקיבה נוהגין בארץ כו': הראייה מן אותם שהוא מיעוט לאלו והוא שמקיש לענייניים אחרים רוצה לומר חזה ושוק:

משנה ב

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו כו': כל הענין הזה מבואר [ונגלה] ועוד יתבארו דיני כל עיקר מאלו הדינים ופירושו בפ' ב' מבכורות:

משנה ג

בכור שנתערב במאה בזמן שמאה שוחטין את כו': הבכור הזה הוא שהגיע ליד הכהן מפני שהבכור הוא של כהן כמו שנתבאר בהקדמת הסדר הזה ונפל בו מום ברשות הכהן ומכרו לישראל שאין הבכור זה חייב מתנות כל עיקר אח"כ נתערב אצל ישראל עם אחרים והרי דינו כפי מה שזכר. ומה שאמר פטור מן המתנות רוצה לומר הטבח לפי שהעיקר בידינו הדין עם הטבח והוא הנקבע במתנות ואפילו היה כהן מוציאים אותם מידו ונותנין אותם לזולתו: ומה שאמר צריך שירשום הוא שירשום חלקו ומתנתו ויניח המתנות במקומותן ואם התנה בעיקר השותפות שאינו משתתף עמהם במתנות אלא שהן עומדים במקומן אינו צריך שירשום:

משנה ד

גר שנתגייר והיתה לו פרה נשחטה עד שלא כו': זרוע היא היד הימין וכבר נתבאר לך מגבול היד וממה שביארנו על הארכובה למעלה מב' פרקים נוטל הכהן האחד הוא המפורסם אצל בני אדם שהוא רגל הנמכר עם הראש בבהמה דקה והפרק שלמעלה ממנו והוא הנקרא אצל העם זרוע ונמכר עם הבשר ודע שהלשון עם שני הלחיים תחשב היא מכלל מתנות כהונה וכתבה הגמרא א"ל רבא לשמעיה זכי לי מתנתא דבעינא למיכל לישנא בחרדלא ודע שהמתנות האלו נותן למי שירצה ואע"פ שלא יגיעו לידו לפי שאין בהן קדושה ונותנים אותו ג"כ לכהנת והבעל אוכל בשביל אשתו כשהיא כהנת ואין הלוי חייב לתת מתנות ואם לא נזדמן כהן במדינה נוטל אותן הטבח לעצמו בדמים ונותן הדמים לכהן. והכלאים חייבים במתנות ג"כ ואם עבר השוחט ולא נתן מתנות כהונה לא נאסר הבשר באכילה אבל חייב נדוי כפי מה שכתוב בגמרא ואין מותר לקנות ממנו המתנות כדי שלא תחזיק ידיו על הגזל ואם עבר העובר וקנה אותו אינו נאסר באכילה לפי שעיקר בידינו שמתנות כהונה נגזלות אין הכהן רשאי לתבוע אלא לטבח לא למי שיאכל ולפי דעתי זהו לענין הדין ממי מוציא הדמים אבל אכילת המתנות האמתיות בעצמן מ"מ הוא גזל ואיני רואה שום צד להתיר זה לכתחלה. וראוי שתדע מה שאמרו מתנות כהונה אינן נאכלות אלא צלי ואינן נאכלות אלא בחרדל כדי שיהיו חביבים אצלם כדרך שהמלכים אוכלים. ואמרו ונתן לכהן ונתן ולא שיטול מעצמו לפי שאין מותר לו לזלזל בעצמו וליטול מתנותיו ואין ראוי לנו להצריכו לכך: ואמרו הזרוע לאחד הקיבה

לאחד לחיים לשניים ואם היו מתנות שור מחלקים אותן. לפי שאין מותר בכל מתנות כהונה לתתם לאיש אחד וכבר מנעו מזה מאד: וסובך של רגל שכבת הרגל רצה לומר ענפי המיתרים ואין הלכה כר' יהודה:

פרק יא

משנה א

ראשית הגז נוהג בארץ ובחו"ל בפני כו': פסק ההלכה שאינו נוהג אלא בארץ ומה שאמר אבל לא במוקדשים אין דעתו לומר קדשי מזבח לפי שזה מבואר שנאמר לא תעבד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך אבל רוצה לומר קדשי בדק הבית שנאמר גז צאנך ולא של הקדש ואינו נוהג אלא ברחלים שנאמר גז צאנך ונאמר באיוב ומגז כבשי יתחמם וצמר אחר זולתי צמר כבשים אינו ראוי למלבוש אצלם מפני שהוא קשה וצמר הכבשים הזכרים והנקיבות רך והוא שהיו לובשים אצלם ואמרו שהוא נותן לו לצורך מלבוש והראייה הזאת על דרך רמז כמו שידעת כבר כוונתם כפי מה שבארנו בתחלת חבור זה ומה שאמר כל שהן יש לו שיעור והוא משקל ששים סלעים וכבר בארנו בתחלת קדשים שמשקל הסלע עשרים וארבעה דרכמונים מהדרכונים שמשקל מהן שש עשרה גרגרי שעורה והלכה כחכמים כמו שבארנו:

משנה ב

וכמה היא מרובה בש"א שתי רחלות כו': מה שאמר מלובן ולא צואי רוצה לומר שיתן לכהן שיעור שיהא בו אחר שיכבסנו וילבננו ה' סלעים לא פחות מזה והמשנה הזאת אינה מדברת אלא במי שיש אצלו שיעור הרבה מראשית הגז שהוא לא יתן לכל כהן ממנו פחות משיעור זה והרי זה כמו בסוף פיאה אין פוחתין לעניים בגורן כמו שבארנו שמה ושיעור ראשית הגז כמה הוא הרי הוא אחד מששים ממה שגזז וכבר אמרנו שהשיעור הקטן שחייב בראשית הגז משקל ס' סלעים ע"מ שיהיו מה' רחלות וע"מ שלא יגוז אחד מהה' רחלות פחות משתים עשרה סלע הנה נתבאר שראשית הגז לא יהא פחות ממשקל סלע:

פרק יב

משנה א

שילוח הקן נוהג בארץ ובחו"ל כו': אפשר שיהא זה במוקדשים כמו שאני אומר והוא שאם הקדיש עוף לבדק הבית והוא ברשותו ואח"כ עף ויצא מרשותו והיה מכירו ואח"כ

מצאו רובץ על הביצים חייב להביא הכל ע"י גזבר שאינו נוהג במוקדשים זו היא הלכה שנאמרה בגמרא והיא שאפשר להיות וא"א זולתו כפי העיקר שבידינו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו מוסיף על מה שנתבאר בפ' הזה. והורדיסיות מיוחסים אל הורדוס המלך שהוא התחיל לגדל יונים בבתים:

משנה ב

עוף טמא פטור מלשלח עוף טמא רובץ על ביצי כו': אמר רחמנא כי יקרא קן צפור לפניך וצפור שם נופל על העוף טהור בלבד שנאמר כל צפור טהורה: וקורא הוא עוף ידוע פרדי"ץ בלעז והמין הזה רובץ הזכר מהן כמו שרובצת הנקבה ולפיכך נחלקו בזכר הקורא בלבד כמו שנמצא רובץ אבל הזכר מכל שאר מין הכל מודים שהוא פטור והלכה כחכמים:

משנה ג

היתה מעופפת בזמן שכנפיה נוגעות בקן חייב כו': **שלחה וחזרה שלחה וחזרה אפילו ארבעה וחמשה כו'**: שלח מקור והמקור נופל על המעט וההרבה ולפיכך חייב מצד שהוא מקור לשלח אותה ואפילו אלף פעמים וכל ההלכה הזאת מבוארת:

משנה ד

הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו כו': והמצות האלו שהם לא תעשה שניתק לעשה כבר ביארנו בתחלת מכות שכל זמן שלא קיים מצות עשה שבה לוקה לפי שהלכה כרבנן אבל מי שלקח האם וקצץ כנפיה עד שאינה יכולה לעוף ואפי' שלחה מכין אותו מכת מרדות ואח"כ מניחה אצלו עד שיגדל כנפים ומשלחה כדי לקיים עשה שבה כמו שביארנו:

משנה ה

לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את כו': כל ענין זה מבואר ואין צריך פירוש כל עיקר: